

Το σχολείο χθες, σήμερα...αύριο

Δρ Μάνος Δανέζης
Επίκουρος Καθηγητής
Πανεπιστημίου Αθηνών

Αυτό που χαρακτηρίζουμε σχολείο του χτες, αλλά σε πολλές περιπτώσεις και του σήμερα, δουλεύοντας με προγράμματα που δεν επέτρεπαν παρεκκλίσεις και πρωτοβουλίες, μη ευνοώντας τη συνεργασία μαθητών καθηγητών, στόχευε σε μια μηχανιστική διανοητική ανάπτυξη του αυριανού πολίτη, θεωρώντας τον εξάρτημα μιας κάποιας προκαθορισμένης κοινωνικής μηχανής.

Ο Εριχ Φρομ στη «Υγιή Κοινωνία» αναφέρει:

«Το κοινωνικοπολιτικό μας σύστημα χρειάζεται ανθρώπους που πειθαρχούν στις εντολές του, ανθρώπους που ακολουθούν δίχως αντίρρηση, ανθρώπους που να καταναλώνουν όλο και πιο πολλά αγαθά. Χρειάζεται ανθρώπους με γούστα τυποποιημένα, ανθρώπους που να επηρεάζονται εύκολα, ανθρώπους που οι ανάγκες τους να μπορούν να υπολογιστούν από πριν. Η κοινωνία μας χρειάζεται ανθρώπους που πιστεύουν πως είναι ελεύθεροι και ανεξάρτητοι, άσχετα αν εκτελούν πειθήνια όλα όσα οι άλλοι απαιτούν από αυτούς, ανθρώπους που προσαρμόζονται δίχως αντίρρηση στον κοινωνικό μηχανισμό και κατευθύνονται χωρίς τη χρήση βίας, ανθρώπους που άγονται και φέρονται χωρίς προσανατολισμό και στόχους, κι όλα αυτά υποτίθεται πως γίνονται για το καλό της κοινωνίας».

Κύριος στόχος της εκπαιδευτικής πράξης σύμφωνα με τα κλασικά πρότυπα, που σε πολλές περιπτώσεις αναπαράγονται μέχρι σήμερα, είναι να ετοιμάσει τους νέους προκειμένου να αναλάβουν τις μελλοντικές τους ευθύνες και να επιτύχουν στη ζωή τους στα πλαίσια ενός μοντέλου κοινωνίας απ' αρχής καθορισμένου και απαράβατου. Μέσο για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι η απόκτηση ενός όγκου πληροφοριών και έτοιμων μορφών γνώσης. Συγχρόνως, γίνεται προσπάθεια δημιουργίας ενός προτύπου συμπεριφοράς για το μαθητή με κύρια χαρακτηριστικά την αποδοχή και υπακοή.

Το σχολείο αρχίζοντας από τη θέση «οι μικρότεροι υπακούουν τους μεγαλύτερους», προετοίμαζε το παιδί για το μελλοντικό «οι κατώτεροι υπακούουν τους ανώτερους» που κυριαρχεί στις κοινωνικές σχέσεις.

Μέσα στα πλαίσια αυτής της διαδικασίας, το βιβλίο είναι ο εκπρόσωπος της σοφίας του παρελθόντος και ο δάσκαλος ο μεσολαβητής μέσω του οποίου ο μαθητής υποτίθεται ότι θα φτάσει στη γνώση. Μάθηση στο σύστημα αυτό σημαίνει αφομοίωση όλων όσων έχουν γραφτεί στα εγκεκριμένα βιβλία και το μυαλό των εκπαιδευτικών. Εκείνο το οποίο μαθαίνεται θεωρείται σαν στατικό, έτοιμο τελειωμένο, χωρίς να δίνεται σημασία στον τρόπο με τον οποίο δημιουργήθηκε ή τις αλλαγές που σίγουρα θα υποστεί στο μέλλον. Είναι το πολιτιστικό προϊόν των κοινωνιών που προϋποθέτουν ότι το μέλλον θα είναι όμοιο με το παρελθόν, χωρίς να συνειδητοποιούν ότι στον κόσμο που ζούμε, η αλλαγή είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση.

Το 1978 σε μια διεθνή διάσκεψη που έγινε στο Βελιγράδι, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, διατυπώθηκε η «χάρτα του Βελιγραδίου» στην οποία υπογραμμίζεται:

«Είναι απολύτως ζωτικό όλοι οι πολίτες του κόσμου να επιμείνουν, ώστε να παρθούν μέτρα προς όφελος μιας οικονομικής ανάπτυξης που δεν θα επιφέρει καμιά βλάβη στο περιβάλλον και στις συνθήκες ζωής. Πρέπει να βρεθεί ο τρόπος ώστε να υπάρξει εγγύηση ότι κανένα Έθνος δεν θα αναπτυχθεί σε βάρος άλλου και άτομο δεν μπορεί να αυξήσει την κατανάλωση αγαθών σε βάρος άλλων ατόμων.

Η αναδιάρθρωση των εκπαιδευτικών συστημάτων είναι βασική για την εγκαθίδρυση μιας τέτοιας νέας ηθικής όσον αφορά την ανάπτυξη και την οικονομική τάξη. Οι κυβερνήσεις και οι πολιτικοί υπεύθυνοι μπορούν να θεσμοθετήσουν αλλαγές, αλλά δεν θα είναι παρά λύσεις βραχυπρόθεσμες αν δεν δώσουμε στην παγκόσμια νεολαία μιας νέας ποιότητας εκπαίδευση. Προϋπόθεση γι' αυτό είναι η δημιουργία νέων και αποδοτικών σχέσεων μεταξύ μαθητών και διδασκόντων, μεταξύ σχολείου και κοινότητας, μεταξύ του εκπαιδευτικού συστήματος και της κοινωνίας στο σύνολό της».

Σήμερα δεχόμαστε την εκπαίδευση σαν ένα όργανο που θα επιτρέψει στο μαθητή να αποκτήσει την απαιτούμενη εμπειρία που θα τον βοηθήσει να ενταχθεί χωρίς πρόβλημα στο κοινωνικό σύνολο και να συνεργασθεί για το καλό όλων.

Είναι όμως αδύνατο αυτή η εμπειρία να αποκτηθεί μόνο μέσω θεωρητικών γνώσεων, μέσα στους τέσσερις τοίχους του σχολείου, αποκομμένη από το χώρο δουλειάς και ζωής της κοινότητας.

Βλέποντας λοιπόν την εμπειρία σαν το κύριο μέσο για το πέραςμα της γνώσης, πιστεύουμε ότι αυτό που πρωταρχικά πρέπει να εξετάσουμε είναι οι κοινωνικοί παράγοντες που συντελούν στο σχηματισμό της, μιας και όλες οι εμπειρίες δεν είναι εποικοδομητικές, ενώ αυτή καθ' εαυτή η λέξη επιδέχεται πολλών ερμηνειών και εν τέλει στο όνομά της ήταν δομημένο το σημερινό αναχρονιστικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ετσι προτείνουμε αντί του όρου «εκπαιδευτική φιλοσοφία της εμπειρίας» που δίνει ο Ντιούι, τη χρησιμοποίηση του όρου «φιλοσοφία της εμπειρίας μέσω των κοινωνικών σχέσεων», ορισμό που δίνει στη λέξη εμπειρία την πραγματική της διάσταση, συνδέοντάς την με τον κοινωνικό περίγυρο του σχολείου. Στη μάθηση μόνο από κείμενα, θα πρέπει να αντιπαρατίθεται η μάθηση μέσω της εφαρμογής, με στόχο την στενή γνωριμία μ' ένα αδιάκοπα μεταβαλλόμενο κόσμο.